

daad en gedachte

**ORGAAN GEWIJD AAN DE PROBLEMEN
VAN DE ZELFSTANDIGE ARBEIDERSSTRIJD**

29ste JAARGANG, NUMMER 5, MEI 1993

DAAD EN GEDACHT E

Bij elke bijzondere handeling gaat het denken aan het doen vooraf. Bij het handelen van klassen of massa's blijkt de betekenis van het handelen pas achteraf. Hier gaat de daad vooraf aan het begrip.

Theo Maassen

ORGAAN GEWIJD AAN DE PROBLEMEN VAN DE ZELFSTANDIGE ARBEIDERSSTRIJD

GEEN VASTE ABONNEMENTSPRIJS

DE UITGAVE ZAL WORDEN BEKOSTIGD UIT
VRIJWILLIGE BIJDAGEN

Redaktie en administratie:

Schouw 48-11

8232 BD Lelystad

Postgiro 30 76 95

EEN VAKBOND WEET HOE MEN DE ARBEIDERS ONDER DE DUIM HOUDT

Midden december vorig jaar ontving de heer Timothy Eggar, minister voor energie in de Conservatieve regering van John Major, een uitvoerig schrijven. De afzender(s) reageerde(n) op de plannen van het kabinet tot sluiting van een groot aantal Britse mijnen. In het schrijven werd uiteengezet hoe de weerstand van de mijnwerkers tegen de voorgenomen mijnsluiting zou kunnen worden gebroken en hoe er een eind zou kunnen worden gemaakt aan de macht die in actie komende mijnwerkers nog altijd uitoefenen.

De raadgevingen behelsden onder meer voorstellen tot splitsing van de mijnindustrie waardoor de onderlinge eenheid van de kompels zou worden verstoord. Er zou niet langer sprake moeten zijn van één Britse kolenindustrie maar, onafhankelijk van elkaar, van een noordelijke en een zuidelijke onderneming. Wanneer er bij één van die ondernemingen zou worden gestaakt zou niet de hele mijnindustrie door de staking worden getroffen.

Voorts werd aangegeven op welke wijze nieuwe arbeidskontrakten zouden kunnen worden afgesloten met langere werktijden voor elke ploeg. Ook werd aanbevolen de in uitzicht gestelde privatisering van de mijnindustrie zo te organiseren, dat aan de mijnwerkers de mogelijkheid zou worden ontnomen verbetering van de arbeidsvoorwaarden af te dwingen via industriële rechtbanken. Tenslotte werd erop gewezen dat de in 1966 ingevoerde methode van loonbetaling moest worden afgeschaft.

De brief was, anders dan men het eerste ogenblik misschien zou denken, noch afkomstig van het Britse ondernemersverbond, noch van het een of andere volijverige efficiencybureau. Geen manager was zo vriendelijk geweest om de regering haarfijn uit te leggen hoe de arbeiders onder de duim konden worden gehouden. Het schrijven, waarvan een korte samenvatting op 14 december gepubliceerd werd door het dagblad *The Independent*, was opgesteld door het bestuur van een vakbond: de *Union of Democratic Mineworkers*. Het was ondertekend door Roy Lynk, die tot voor zeer kort voorzitter van de UDM was.

Naar te verwachten viel lokte de brief terstond huichelachtige kritiek uit van

bestuurders van andere vakbonden. Een van hen, Peter McNestry, algemeen secretaris van de *Nacods* 1), verklaarde dat de bestuurders van de *UDM* niet langer beschouwd konden worden als vertegenwoordigers van de aangesloten mijnwerkers. De brief getuigde ervan, zo betoogde hij, dat de *UDM* dermate nauw met de regering samenwerkte dat zelfs vele leden van die organisatie het wel „onverkwikkelijk” moesten vinden. Wat Roy Lynk betreft, die schreef ronduit in zijn brief aan minister Eggar, dat het niet in overeenstemming met de Britse vakbondstraditie was om hem een dergelijk advies te geven.

De *UDM* hechtte nu eenmaal niet zoveel aan die traditie. De bij deze bond aangesloten kompels, hoofdzakelijk werkzaam in de mijnen van Nottinghamshire, hadden doorgewerkt tijdens de grote, door de *National Union of Mineworkers* uitgeroepen staking van 1984/85. Nog tijdens die staking was de *UDM* opgericht. Maar zij, die meteen beschuldigend de vinger heffen en betogen dat niemand zich over het advies van de *UDM* verbazen moet omdat het hier een bond van onderkruipers betreft, zien een belangrijk feit over het hoofd.

Het verschil tussen de ene mijnwerkersvakbond en de andere bestaat niet hierin dat de ene bond wél en de andere bond niet met het ondernemersdom of de regering zou samenwerken. Dat blijkt tenslotte al uit de hierboven weergegeven kritiek van Peter McNestry. Die viel er niet over dat de *UDM* met de regering samenwerkte, hij viel over de mate van die samenwerking. Beide mijnwerkersbonden, de *UDM* én de *NUM* werken, op grond van de functie die zij als vakbond vervullen, met het ondernemersdom (en dus met de regering!) samen. Het verschil tussen beide bonden is dit, dat het bij de *UDM* om een openlijke samenwerking gaat, bij de *NUM* om een niet openlijke samenwerking, om een die bedekt wordt met de schijn van strijdbaarheid om de vakbewegingsmythe zo goed en zo kwaad als het kan in stand te houden.

Wat geldt voor de beide mijnwerkersbonden geldt al evenzeer voor andere bonden, die zogenaamd de arbeiders vertegenwoordigen, zowel in Groot-Brittannië als elders. Jaren geleden werkte een zekere Jim Matthews, bestuurder van en onderhandelaar namens de *General and Municipal Workers Union* al nauw samen met de ondernemers, die hij bij voorkomende gelegenheden adviezen gaf die totaal niet strookten met de belangen van de achterban 2). Hoe het in Nederland gesteld is bleek onder andere uit de woorden van de sekretaris van de Rotterdamse Scheepvaartvereniging Zuid, die bij zijn afscheid verklaarde dat hij en de onderhandelaar van de transportarbeidersbond altijd in de beste harmonie hadden samengewerkt en dat alleen maar voor de wederzijdse achterban de schijn van het tegendeel was opgehouden. Deze voorbeelden zouden met vele anderen uit de reeds genoemde landen alsmede uit Duitsland en Frankrijk kunnen worden aangevuld.

De bewering van Peter McNestry van de *Nacods*, dat de *UDM* niet langer de leden vertegenwoordigt was een praatje ten behoeve van de vakbondsmythe. Iedere

1) *Nacods* = National Association of Colliery Overman, Deputies and Shotfires (Nationale Associatie van in de mijnen werkzame ploegbazen en schietmeesters) [Schietmeesters zijn belast met het laten springen van het gesteente bij de aanleg van mijngangen].

2) De praktijken van wijlen Jim Matthews zijn beschreven in een brief die iemand die er ooit getuige van was schreef aan de auteurs van een boek over een staking bij de glasfabriek van Pilkington. Zijn brief is in een aanhangsel van dat boek volledig afgedrukt.

vakbond behartigt tot op zekere hoogte en binnen zekere grenzen bepaalde belangen van de arbeiders in samenwerking met de ondernemers. Deze bemiddelende rol behoort tot de functie van de vakbeweging als verkoopster van de waar arbeidskracht. De wijze waarop zij die rol vervult - met of zonder het ophouden van de schijn - verandert niets aan het wezen van de zaak. Tot dat wezen behoort, zolang de vakbeweging bestaat, ook het in het gareel houden van de arbeiders. Het is niet overdreven om te beweren dat dit zelfs een van haar specialiteiten is.

- * -

HOE KONDEN DE APRIL/MEI-STAKINGEN VAN 1943 ZICH ZO SNEL VERBREIDEN?

Eind april, begin mei was het precies vijftig jaar geleden dat er in het bezette Nederland sprake was van de grootste staking die er in dit land tijdens de tweede wereldoorlog is geweest. Aan het feit is door de media niet weinig aandacht geschonken. Wat de kranten hebben opgerakeld en waaraan in televisieprogramma's werd herinnerd hoeven wij hier niet nog een keer uit de doeken te doen. Maar er is één ding dat - een enkele uitzondering daargelaten - vrijwel iedereen die zich met de gebeurtenissen van destijds heeft bezig gehouden praktisch buiten beschouwing heeft gelaten. Het is iets dat vooral van betekenis is wanneer men streeft naar een beter begrip van de problemen van de zelfstandige arbeidersstrijd. Dat is de reden dat wij hier iets willen toevoegen aan alles wat de afgelopen weken over de april/mei-stakingen van 1943 is geschreven en gezegd.

Door geen enkele partij, door geen enkele groep en door geen enkele individuele onderzoeker is ooit ontkend, dat het in 1943 om een volstrekt *s p o n t a n e* stakingsgolf ging 1). De uiterst behoudende Amsterdamse historicus *Blom* heeft die stakingen daarom „een heel eigenaardig verschijnsel” en „opmerkelijk” genoemd. Naar zijn mening „onttrekken zij zich aan alle begrippen, criteria en categorieën waarmee normaal gesproken stakingen worden bekeken” 2). De professor bedoelde natuurlijk: die waarmee stakingen door burgerlijke wetenschappers worden bekeken. Ondanks deze uitspraak, die wij, gezien het spontane karakter van tal van andere conflicten, van onze kant 'opmerkelijk' vinden, valt op de beschrijving die prof. *Blom* van de stakingen heeft gegeven niets af te dingen. Ze braken „snel en plotseling uit”, zegt hij, en ze waren „volkomen zonder voorbereiding en leiding”.

Om precies te zijn was het natuurlijk zo, dat de stakingen plotseling uitbraken en zich snel verbreidden. Daarover bestaat geen enkel meningsverschil. De vraag hoe zij zich zo snel verbreiden *konden* is maar zelden gesteld. Voor zover er een enkele keer getracht is daar een antwoord op te geven, was dat antwoord hetzij vaag of wel ging het aan het wezen van de zaak voorbij. Aan de hand van twee voorbeelden kan dat worden toegelicht.

1) Dat was anders bij de eveneens spontane februaristaking van 1941. De CPN heeft ten onrechte altijd beweerd dat zij - als partij wel te verstaan - er de stoot toe heeft gegeven.

2) In *NRC/Handelsblad* van 1 mei j.l.

Op de 8ste november 1918 trok een stoet van 2000 arbeiders van de machinefabriek van *Schwartzkopff* in de Berlijnse Zinnowitzer Strasze in de richting van de *Allgemeine Elektrizitäts Gesellschaft* (AEG) in de Ackerstrasze. Toen ze door de Schlegelstrasze marcheerden sloten zich 600 man bij de stoet aan. Toen deze bij de gieterij van *Keiling & Thomas* in de Gartenstrasze arriveerde stroomde heel het personeel naar buiten. Inmiddels trokken 3000 arbeiders van de in de Scheringstrasze gelegen zusterfabriek van *Schwartzkopff* eveneens naar de AEG. In de Ackerstrasze zag de portier ze allemaal aankomen. Haastig wilde hij de hekken sluiten, maar dat lukte hem niet meer. De arbeiders van *Schwartzkopff* drongen de werkplaatsen binnen en verlangden van het AEG-personeel dat het de machines stop zou zetten en mee zou demonstreren: tegen voortzetting van de oorlog; vóór de onmiddellijke afdanking van de keizer; voor vrede! Nog eens 3000 man sloten zich bij de demonstranten aan. Hetzelfde gebeurde bij het AEG-bedrijf in de Voltastrasze. Voor zover daar door een deel van het personeel nog werd gearzeld was daarvan als bij toverslag geen sprake meer toen hun klassegoten in massa voor de fabriek verschenen.... 3).

In het midden van de jaren '30 waren er in Nederland 'wilde' stakingen in de toenmalige 'werkverschaffing'. Een daarvan begon te Wijster in de provincie Drente nadat de arbeiders tevergeefs geprobeerd hadden voor hun streven naar lotsverbetering steun van de vakbonden te krijgen en nadat ook een demonstratie in de Drentse hoofdstad geen enkel resultaat had opgeleverd. Toen de staking eenmaal een feit was beseften de arbeiders dat hun enige kans op succes in de uitbreiding ervan gelegen was. Om de mogelijkheden daarvan te bespreken werden van de werkverschaffing te Ulrum twee man afgevaardigd naar een werkverschaffingsobjekt te Westernieland. Toen de baas deze twee afgevaardigden schorste sloten zich vijftig van de negentig arbeiders in Ulrum bij de stakers te Wijster aan. Maar verder uitgebreid werd de aktie niet, ook niet toen afgevaardigden van Wijster naar een naburig werkverschaffingsobjekt gingen.

Een jaar later, toen er opnieuw te Wijster werd gestaakt, ging het anders. Aanvankelijk had een oproep tot de arbeiders van de werkverschaffing in Nieuw Weerdinge geen succes. Daarop gingen de stakers van Wijster niet met een paar man naar de nog werkende kameraden, maar *met z'n allen!* Toen die van Nieuw Weerdinge aan het werk wilden gaan vonden zij niet slechts een groot aantal stakers tegenover zich, maar werd daardoor tevens een veel krachtiger beroep op hun solidariteitsgevoel gedaan. Zij zagen dat het niet - zoals natuurlijk door de kranten en de autoriteiten werd beweerd - om een relletje ging dat door een paar mensen op touw zou zijn gezet, maar om een eensgezinde aktie van alle betrokken arbeiders. Voor de keus gesteld onder politiebewaking aan het werk te gaan dan wel mee te staken, kozen zij voor het laatste. En wat in Nieuw Weerdinge gebeurde herhaalde zich vervolgens bij andere werkverschaffingsobjekten, zodat er uiteindelijk bij zes de arbeid werd neergelegd en er vijfhonderd arbeiders strijd voerden 4).

Wat voor verband bestaat er, zal men vragen, tussen deze twee, overigens tamelijk willekeurig als voorbeeld gekozen, gebeurtenissen en de stakingen van eind april/begin

3) De beschreven feiten zijn ontleend aan het boek *De keizer ging, de generaals bleven* van Theodor Plievier, dat naar de vorm een roman, in feite een historisch relaas is.

4) Gegevens ontleend aan het blad *Proletenstemmen*, nrs. 101 en 118. (jaartal en data ontbreken).

mei 1943? Men luistere naar de even beknopte als emotionele beschrijving van wat er toen plaatsvond door een van de stakers van destijds. We bedoelen Gerrit Jan Kasteel, die in 1953, op 82-jarige leeftijd, terugblikte toen hij geïnterviewd werd door een verslaggever van *Het Vrije Volk* 5).

KASTEEL: „De april/mei-stakingen van 1943 waren de mooiste stakingen die ik ooit heb meegemaakt. Die donderdagmiddag de 29ste april werd het gerucht zekerheid dat de Nederlandse militairen terug in krijgsgevangenschap moesten. Het bericht kwam bij Stork in Hengelo en de fabriek van Stork liep leeg. De arbeiders van Stork gingen langs de fabrieken van Dikkers en de arbeiders van Dikkers trokken mee. Zo ging het verder. Twee en een half uur later lag Twente plat, de volgende ochtend lag Nederland plat.”

Niet minder duidelijk is het relaas van een andere staker, de voormalige chef van de reparatie-afdeling van Stork Tj. Roorda, die in 1963, toen 70 jaar oud, sprak met de journalist Hans Jacobs 6).

ROORDA: „De zaak liep, ik zag drommen naar buiten komen. Niet alleen het personeel van de fabriek, maar ook de collega's van het kantoor... je kunt begrijpen wat voor een gevoel je dan krijgt... Ik fietste door Hengelo. Het zag zwart van de mensen. En in de andere fabrieken, zoals in de Koninklijke Katoenspinnerij en in de Appendagefabriek van Dikkers kwamen ze voor de ramen om te kijken. En ja hoor, daar liepen ze ook naar buiten.”

Wat Kasteel en Roorda met deze woorden beschreven komt overeen met de hierboven weergegeven beschrijving van datgene wat zich in de novemberdagen van 1918 afspeelde in Berlijn, wat zich in de jaren '30 in Drente bij de werkverschaffingen afspeelde en wat zich elders op andere tijdstippen ook heeft afgespeeld. Bijvoorbeeld in Frankrijk in 1936 en 1968 toen razendsnel door heel het land de bedrijven werden bezet of in Engeland tijdens de stakingsgolf van 1972. Waarom noemde Kasteel de april/meistakingen van 1943 de mooiste die hij ooit had meegemaakt? Omdat hij vóór zijn ogen zag hoe een grote *menigte* arbeiders veranderde in een *massa*. Een massa die plotseling haar onderlinge verbondenheid en eenheid bespeurde; een massa die, zoals iedere massa, meegesleept werd door haar eigen stoutmoedigheid en geen ogenblik de eventuele gevaren overwoog.

Zeker, en daar hebben ook allen die over de april/mei-stakingen schreven op gewezen, een reeks maatregelen van de bezetter had bij de bevolking gevoelens van afkeer en frustraties gewekt. Er hoefde niet veel meer te gebeuren of die gevoelens zouden op de een of andere manier tot uiting komen. Er was, anders gezegd, een *p o t e n t i ë l e* massa. Dat zij zich zo buitengewoon snel kon vormen, dat de stakingen zich als een lopend vuur eerst door Hengelo en Twente, vervolgens door een heel groot deel van het land verbreiden konden, dat is het gevolg geweest van het feit, dat de arbeiders van de ene fabriek de arbeiders van de andere fabriek

5) *Het Vrije Volk* van 30 april 1953.

6) Idem, van 3 mei 1963.

in aktie zagen komen, dat op hen die nog geen verzet pleegden een beroep werd gedaan door hen die reeds wel tot daden waren overgegaan.

Niet alleen de massa's die door de Twentse industriesteden golfd en riepen degenen die nog aan de machines stonden naar buiten, het signaal tot verzet werd ook via de telefoon gegeven. Telefonistes, arbeidersmeisjes die in de bedrijven in de centrales zaten, brachten het nieuws in minder dan geen tijd tot naar grote afstand. Maar of er nu *te zien* viel wat er gebeurde of dat dit werd *verteld*, er was aldoor sprake van een 'boodschap' van arbeiders tot arbeiders. Geen oproepen van de een of andere organisatie en geen pamfletten, geen voorbereiding en geen leiding (zoals Blom terecht konstateerde) waren er. Maar dat is bij het uitbreken van iedere spontane en zelfstandige aktie het geval. Waarin de april/mei-stakingen zich van de meeste andere spontane stakingen onderscheidden, dat is de grote snelheid waarmee het in Twente begonnen verzet zich door het land verbreidde zodat er naast de staking in Twente vele stakingen waren die door hun gelijktijdigheid tezamen tot één grote staking werden.

Hoe dat kon is hierboven uiteengezet. Prof. Blom heeft daarvoor geen oog. Hij heeft het spontane karakter van de april/mei-stakingen „het meest opmerkelijke eraan” genoemd 7) omdat het nimmer bij hem is opgekomen dat arbeiders *zelfstandig* zouden kunnen strijden. Maar juist datgene wat verdiende te worden vastgesteld, datgene wat inderdaad (opnieuw) opmerkelijk was, dat heeft hij niet opgemerkt omdat stakingen door hem nu eenmaal met burgerlijke oogkleppen worden bekeken.

Om te besluiten een enkele kritische noot. Op dinsdag 4 mei praatte Maartje van Wegen in het NOS-programma *Staken in de oorlog* met vier personen die destijds in de stakingen een aktieve rol hebben gespeeld. Onder hen de telefoniste van de machinefabriek Stork. Niet zij maar een van de drie anderen beklagde zich, dat er „nooit over deze stakingen was geschreven”. Dat klopt niet. Al in 1950 verscheen er een bijna vijfhonderd bladzijden tellende studie van dr. P.J. Bouman 8). Zeker, de februaristaking van 1941 wordt jaarlijks herdacht, van een jaarlijkse herdenking der veel omvangrijker april/mei-stakingen is nooit sprake geweest. Maar juist de omstandigheid dat er overal en in praktisch alle provincies (zij het dan niet altijd op dezelfde schaal) gestaakt werd zal een herdenking wel bemoeilijkt hebben. Wij zien daar nauwelijks een reden tot klagen in. Een poging tot analyse zoals wij hier hebben ondernomen vinden wij belangrijker dan een officiële herdenking waarbij de essentiële zaken vast en zeker zouden worden verzwegen.

7) NRC/Handelsblad van 1 mei 1993.

8) Dr. P.J. Bouman, *De april/mei-stakingen van 1943*, 483 blz., Den Haag 1950.

- * -

OVER DE VAKBEWEGING EN DE ONDERNEMINGSRADEN

De ondernemingsraden, bij de wet verplicht in alle bedrijven met meer dan honderd werknemers, stellen weinig of in het geheel niets voor. Weliswaar is een paar jaar geleden de Wet op de Ondernemingsraden gewijzigd en heeft de OR op papier wat meer bevoegdheden en wat meer invloed op de gang van zaken in het bedrijf gekregen,

in de praktijk heeft die invloed nog altijd bitter weinig betekenis. De besprekingen die in de vergadering van de OR worden gevoerd, de meningen die er door de leden kenbaar worden gemaakt, verplichten als het er op aankomt de bedrijfsleiding veelal tot *niets*. Zo er in een enkel geval sprake van een verplichting zou zij, dan kan de directie de konsekwenties gemakkelijk omzeilen. De OR is in feite nog steeds geen medezeggenschapsorgaan maar niet meer dan een *adviesorgaan*. Ofschoon het voorzitterschap bij toerbeurt wordt vervuld door een persoon die mede in overleg met de OR is aangewezen en ofschoon het verslag van de besprekingen geschreven wordt door een eveneens mede door de OR aangewezen secretaris, is het nog immer zo, dat het zogenaamde meebeslissen door de OR niet meer dan schone schijn is.

De oude en onlangs weer opnieuw gestelde vraag of het wel juist is dat, zoals de wet bepaalt, ieder personeelslid in de OR moet kunnen worden gekozen of hij wél of geen lid van de vakbeweging is, moet als een volkomen zinloze vraag worden beschouwd. Het maakt totaal niets uit of een OR uit vakbondsleden bestaat, gedeeltelijk uit vakbondsleden of in het geheel niet uit vakbondsleden. Hoeveel vakbondsleden een OR ook telt, het blijft een volkomen machteloos orgaan!

Dit alles weet voorzitter D. Terpstra van de Industrie- en Voedingsbond van het CNV natuurlijk even goed als wij of wie dan ook. Waarom heeft hij dan onlangs verkondigd dat werknemers die geen lid van een vakbond zijn niet in een OR thuishoren? Het antwoord luidt dat Terpstra weliswaar heel goed wéét dat de OR geen enkele invloed heeft, maar desondanks een gegronde reden heeft om de schijn van het tegendeel te wekken en wel met de bedoeling om via deze schijn en zijn daarmee verband houdend voorstel de tanende invloed van de vakbonden te vergroten.

Terpstra heeft zijn voorstel vergezeld doen gaan van enkele argumenten. Hij konstateert onder andere, dat de animo om tijd aan de OR te besteden afneemt. Wie er op let (of duidelijk ervaren heeft) dat de OR iedere werkelijke invloed volledig mist, zal zich daarover niet verbazen al moet natuurlijk een verschil worden gemaakt tussen de animo om werk te doen voor de OR en bereidheid om de vergaderingen daarvan bij te wonen.

Terpstra zegt: „De werkdruk is zo hoog, dat veel werknemers geen tijd meer hebben om in de OR actief te zijn”. Maar hij gaat er aan voorbij, dat werknemers best in de gaten hebben, dat het niet erg aantrekkelijk is om in de OR met ideeën, voorstellen of wensen van de kollega's voor de dag te komen, wanneer de directie daar als het om wezenlijke dingen gaat geen boodschap aan heeft. Terpstra spreekt over de OR als een orgaan van medezeggenschap. Hij konstateert ook dat in een aantal bedrijven de OR met het management c.a.o.'s afsluit en hij stelt met lede ogen vast, dat de bonden daarbij niet meer aan bod komen. Terpstra vindt, dat alles wat de OR doet (en wat zonder werkelijke invloed is) door vakbondsleden moet worden gedaan alsof er dan wél van werkelijke invloed sprake zou zijn.

Dat - gezien de lage organisatiegraad - de meeste arbeiders in een bedrijf geen lid van een vakbond zijn is Terpstra natuurlijk bekend. Maar hij vindt dat ongeorganiseerd maar door vakbondsmensen vertegenwoordigd moeten worden. Dat hoeft niemand te verwonderen. De vakbeweging, waarbij niet meer dan een minderheid van de werkenden is aangesloten, doet het altijd en bij iedere gelegenheid voorkomen alsof zij de werkenden vertegenwoordigt. Dus, zo meent zij, waarom ook niet in de OR?

In een ingezonden stukje in *De Volkskrant* van 24 april j.l. werden de voorstellen van Terpstra bekritiseerd. Laat, zo werd daar opgemerkt, het CNV eerst naar zichzelf

kijken. „...Het is toch vooral de schuld van de bonden zelf dat werknemers zich steeds minder vaak bij een vakbond aansluiten... Bondsvertegenwoordigers laten zich te vaak verleiden tot machtsspelletjes, waardoor de modale werkende zich niet meer in de vakbond herkent... Als het CNV naar zichzelf kijkt komen de werknemers heus wel weer naar de bonden terug.”

Twee dagen eerder had *De Volkskrant* in een hoofdartikel de ideeën van Terpstra ook al op de korrel genomen en een soortgelijke kritiek laten horen. „Steeds minder werknemers worden lid van de vakbond”, aldus de krant. Maar „als de vakbeweging meer zeggenschap in de bedrijven wil moet ze zorgen voor een grotere herkenbaarheid en werknemers iets te bieden hebben...”

Zowel de schrijver van het ingezonden stukje als die van het hoofdartikel zwijgt over de werkelijke betekenis, of liever over het gebrek aan betekenis, van de OR. Bovendien miskennen beiden de wezenlijke functie van de vakbeweging. Bij de lezing van beide genoemde teksten wordt men onwillekeurig herinnerd aan het streven van de zogenaamde Maatschappijkritische Vakbeweging, die naar verandering van de vakbeweging streefde. Zij die tot deze stroming behoorden hadden oog voor de grote afstand tussen de bonden en hun achterban en streefden ernaar dat de leden weer „baas in eigen bond” zouden worden. Maar dat alles is een illusie.

De functie van de vakbonden in de kapitalistische maatschappij brengt met zich mee dat de afstand tussen bestuurders en leden niet overbrugd kan worden. Zij is een gevolg van die functie en zij heeft in feite steeds bestaan. Dat zij groter lijkt te zijn geworden komt, doordat de kloof als gevolg van de maatschappelijke ontwikkeling hoe langer hoe duidelijker zichtbaar is geworden. De *vakbondsmythe* verbleekt. Terpstra (en niet hij alleen) wil die opvijzelen. Hij wil dat doen door aan de bonden het monopolie van de werknemersvertegenwoordiging toe te kennen. Alsof *formele* vertegenwoordiging hetzelfde is als *werkelijke* vertegenwoordiging; alsof het bij de wet vastgestelde adviserende karakter van de OR opeens veranderen zou wanneer er leden inzitten die verder van de werkenden afstaan dan (een groot deel van) de huidige.

- * -

I n g e z o n d e n:

OVER STAKINGSAANTALLEN

Beste redactie,

Ik schrijf dit naar aanleiding van het artikel *Waarin verschilt de ene staking van de andere?* in het maartnummer van 'Daad en Gedachte'. De door jullie gebruikte tekst van Flier & Van Kooten (*Stakingen, statistiek en dynamiek*) heeft de grote verdienste dat de auteurs voor een periode van tien jaar veel stakingen die het Centraal Bureau voor de Statistiek niet heeft geregistreerd aan de vergetelheid hebben ontrukkt. Ik zal trachten dit te verduidelijken voor wat betreft het jaar 1978.

Aanvankelijk publiceerde het CBS de volgende cijfers: 99 stakingen en 263.000 verloren arbeidsdagen. In 1981 verscheen het onderzoek van Flier & Van Kooten: 84 stakingen en 318.963 verloren arbeidsdagen. Van dit aantal stakingen waren er 38 niet opgenomen in de cijfers van het CBS. Dat het totale aantal toch lager lag kwam hierdoor dat Flier & Van Kooten niet alleen naar de cijfers keken, maar ook naar het verhaal er achter. Het CBS zag de grote metaalstaking in het Rijnmondgebied als 16 afzonderlijke stakingen. Flier & Van Kooten beschouwden die, terecht, samen als één konflikt.

Een jaar na het verschijnen van het onderzoek van Flier & Van Kooten bekende het CBS schuld. Het paste zijn cijfers aan. Nieuwe cijfers werden in de *Sociale Maandstatistiek* gepubliceerd: 124 stakingen en 290.997 verloren arbeidsdagen.

Kwelijk is het dat Van Kooten in datzelfde jaar promoveerde op het proefschrift *Stakingen en stakers* en daarbij teruggreep op de oude cijfers van het CBS. Geen woord over zijn eigen onderzoek en ook nauwelijks aanpassingen van de cijfers van het CBS. Derhalve staat de havenstaking van dat jaar in zijn boek - voor Rotterdam en Amsterdam samen - als twee stakingen genoteerd met samen 13.655 stakers en 110.964 verloren arbeidsdagen. Het totaal aantal stakers moet al zo'n 6.000 hoger zijn, om over het aantal verloren arbeidsdagen maar te zwijgen.

Zelf heb ik voor dat jaar (1978 dus) de volgende gegevens verzameld: 74 stakingen en 488.658 verloren arbeidsdagen. Ik kan hier niet uitleggen hoe deze totaalcijfers tot stand zijn gekomen. Essentieel is echter dat ik alle stakingen om de 400 gulden in september heb samengevoegd tot één konflikt. Ik voeg hierbij nog een lijst met stakingen in het jaar 1970.

Met vriendelijke groeten, Sj. v.d.V.

NASCHRIFT VAN DE REDAKTIE:

Bij het schrijven van het door inzender genoemde artikel hebben wij gebruik gemaakt (o.a.) van de schriftelijke uitwerking van het onderzoek dat Hans Flier en Gerrit van Kooten tijdens hun studie aan de Erasmus Universiteit hadden verricht. Het door inzender genoemde proefschrift *Stakingen en stakers* is ons onbekend. Wij maakten ook gebruik van de *Sociale Maandstatistiek* van het CBS, alsmede van de statistiek die door Harmsen en Reinalda werd opgenomen in hun boek *Voor de bevrijding van de arbeid*. Dat de cijfers in de respektievelijke publikaties onderling verschilden was ons niet ontgaan. Dat des te minder omdat onze eigen lijst met aantallen stakingen al meer konflikten bevatte dan door het CBS werd opgegeven.

Inzender geeft voor een bepaald jaar de oorzaak aan. Er zijn er meer. In *Stakingen, statistiek en dynamiek* is een briefwisseling opgenomen die de beide schrijvers met het CBS hebben gevoerd. In een van de brieven geeft het CBS oorzaken voor die verschillen aan, meer oorzaken dan de ene die door inzender wordt genoemd.

Wij hebben aan de verschillen enige, maar toch niet al te veel aandacht willen besteden. Niet om de exacte aantallen was het ons te doen, maar om een trend, om het verband tussen de strijdbaarheid van de arbeiders en de gegeven conjunktuur, een verband dat anders is dan veelal klakkeloos wordt aangenomen. Voor zover wij konden nagaan waren de inderdaad bestaande verschillen in opgegeven aantallen niet van enig wezenlijke invloed op de onderzochte trend. Tenslotte merken wij op dat volgens onze gegevens de stakingen om de fl. 400,- niet in 1978 maar in 1970

plaats vonden. We verwijzen inzender naar het boek *Nieuwe vormen van industriële aktie* van Teulings en Leijnse (Nijmegen 1974, blz. 17 e.v.).

Wij stellen de brief van Sj. v.d. V. zeer op prijs. De door hem gezonden lijst van stakingen in het jaar 1970 is lang en kan daarom hier niet worden afgedrukt. Maar zij zal ons zeker nog wel eens te pas komen. Onze hartelijke dank.

OVER RELATIEVE VERSLECHTERING

Waarde makkers,

Ik schrijf jullie naar aanleiding van de volgende zinnen op blz. 3 onderaan het artikel *Hoe beter het gaat met de economie hoe strijdbaarder de arbeiders* in het aprilnummer van 'Daad en Gedachte'.

„Absolute verbetering van de positie der arbeidersklasse kan gepaard gaan en gaat doorgaans gepaard met relatieve verslechtering, dat wil zeggen met een duidelijke achterstand bij andere groepen in de samenleving. Juist in perioden van hoogconjunktuur waarin belangrijke winsten worden gemaakt, aanzienlijke investeringen plaats vinden en de inkomensverschillen groter worden, neemt die achterstand toe en wordt deze duidelijker zichtbaar”.

Na vele malen herlezen meen ik nu de bedoeling te begrijpen. De moeilijkheid zat hem voor mij daarin dat tussen de woorden „duidelijke achterstand” en de woorden „bij andere groepen” het woorden „bij andere groepen” het woord *vergeleken* ontbrak. „Achterstand bij” is niet eenduidig, hetgeen mij op het verkeerde been zette. Mocht ik het mis hebben dan hoor ik dat graag.

NASCHRIFT VAN DE REDAKTIE:

Inzender heeft het inderdaad mis. We kunnen dat het beste met een voorbeeld duidelijk maken, een voorbeeld met natuurlijk volstrekt willekeurige getallen. Gesteld, de staf-funktionaris van een grote onderneming verdient (netto of bruto, dat laten we gemakshalve buiten beschouwing) per maand de lieve som van fl. 10.000,-. Arbeider Piet krijgt per maand fl. 1.600,- in zijn loonzakje, arbeider Jan fl. 1.800,-. Piet verdient per maand fl. 8.400,- minder dan de staffunktionaris, Jan verdient per maand fl. 8.200,- minder.

Bij de vaststelling daarvan is er geen sprake van *vergelijking*. Vergelijken kunnen we slechts de beide *achterstanden*. De konklusie van die vergelijking is dan, dat de achterstand van Piet *groter* is dan die van Jan. Is er nu sprake van een *absolute* verbetering, zowel van de lonen der arbeiders als van het salaris van de staffunktionaris dan wordt de situatie bijvoorbeeld zo, dat de staffunktionaris daarna fl. 11.000,- per maand gaat verdienen, Piet fl. 1.760,- en Jan fl. 1.980,- (allemaal 10%). Piet verdient nu dus fl. 9.240,- minder dan de staffunktionaris, Jan verdient fl. 9.020,- minder. Niet minder *vergeleken* met het salaris van de staffunktionaris, maar gewoon *minder*! Beide arbeiders zijn er absoluut iets op vooruit gegaan, maar hun achterstanden zijn groter geworden.

- * -

HET EINDE DER ILLUSIES

„Wat is er in hemelsnaam met de sociaal-demokratie gebeurd? Hoe valt haar dramatische neergang, niet alleen in Nederland, te verklaren?” Zo luidt de vraag waarmee Paul Kalma (direkteur van de Wiardi Beckman Stichting, het wetenschappelijk bureau van de PvdA) in *De Volkskrant* van 14 mei een beschouwing over de problemen van zijn partij begint. Een werkelijk antwoord op deze vraag geeft hij naar onze mening niet. Hij merkt terecht op, dat bij pogingen tot verklaring van wat er aan de hand is de dingen veel te eenvoudig worden voorgesteld. Daarna wijst hij erop, wat anderen voor hem ook al hebben gedaan, dat het beleid dat de PvdA-ministers voeren uitermate gebrekkig wordt gepresenteerd. Aan het slot van zijn beschouwing konstateert hij, dat het huidige kabinet de meeste PvdA-kiezers weinig te bieden heeft, maar dat deze situatie eenvoudig wordt ontkend. Het beleid, zo zegt hij, „wordt oneindig veel mooier voorgesteld dan het in werkelijkheid is.” Dat betekent, aldus Kalma, dat „al die leden en kiezers die bij de PvdA zijn weggelopen eigenlijk voor achterlijk verklaard worden.”

„Al die leden en kiezers”! Het zijn er inderdaad bepaald niet weinig. Een recent opinie-onderzoek heeft uitgewezen, dat wanneer er nu verkiezingen zouden worden gehouden, de Kamerfractie van de PvdA gehalveerd zou worden. Enige tijd terug bleek iets dergelijks ook al, daarna leek het er even op dat de bloemrijke retoriek van de heer Rottenberg voor een kleine verbetering en dus voor een wat gunstiger perspectief had gezorgd. Voor zover de kopstukken van de partij daar enige hoop uit mochten hebben geput zal die inmiddels wel vervlogen zijn. Men behoeft de ingezonden stukjes maar te lezen die verbitterde PvdA-leden of kiezers naar diverse kranten hebben gestuurd, om te weten dat er bij de achterban sprake is van toenemende kritiek en toenemend onbehagen.

Bij nadere beschouwing is er wezenlijk iets heel anders aan de hand. Praktisch al degenen die te kennen geven dat zij niet meer op de PvdA zullen stemmen dan wel hun lidmaatschap opzeggen en de PvdA de rug toekeren, rekenen in feite alleen maar af met hun *eigen denkbeelden* omtrent deze partij. Wat zij de PvdA verwijten is, dat deze zich niet zo gedraagt en zich niet zo opstelt als zij zich volgens hen zou moeten gedragen en zou moeten opstellen. Het onbehagen dat hen vervult wordt veroorzaakt door de tegenstelling tussen de maatschappelijke werkelijkheid en de sociale *mythe*.

Op de vraag wat of er met de sociaal-demokratie gebeurd is, past maar één antwoord: de burgerlijke emancipatie van de arbeidersklasse waarvoor zij in het laatste kwart van de vorige eeuw begon te strijden is in de loop van de tweede helft van deze eeuw voltooid. Nadien heeft zij, zoals Kalma terecht vaststelde, inderdaad weinig meer aan haar achterban te bieden. Dat wil zeggen: zij heeft weinig meer te bieden aan diegenen die haar steeds voor iets anders hebben gehouden dan zij was.

Mythen hebben een taai leven en vervullen een zekere functie. Het zijn bepaalde maatschappelijke verhoudingen waaraan zij hun ontstaan danken. Als die voor andere verhoudingen hebben plaats gemaakt verdwijnt de mythe niet terstond. Maar bij het voortschrijden van de maatschappelijke ontwikkeling komt onherroepelijk het moment dat zij geen functie meer vervult.

Als dat moment is aangebroken wordt de achterban van de sociaal-demokratie genoodzaakt haar illusies op te geven. Het einde der illusies is onvermijdelijk. Maar het opgeven ervan valt niet gemakkelijk. Het is een proces dat buitengewoon traag

verloopt. En behalve traag ook paradoxaal. Zij die thans te kennen geven dat zij niet meer op de PvdA zullen stemmen of hun lidmaatschap van deze partij opzeggen, maken zichzelf geen verwijt dat zij illusies omtrent haar gekoesterd hebben; zij verwijten de PvdA dat zij niet beantwoordt aan hun illusies. Maar dat verandert natuurlijk weinig aan de feitelijke situatie. Iemand als Felix Rottenberg, die wel beschouwd ijvert voor de instandhouding van de mythe en de illusies, voert een soortgelijk gevecht als ooit door de edele ridder Don Quichotte tegen windmolens werd geleverd.

- * -

DE SPIJKER OP DE KOP GESLAGEN

Kleintje Muurkrant is een uitgave van een kollektief, dat via het publiceren van gegevens en feiten achtergrondinformatie wil geven en misstanden in de maatschappij wil blootleggen. In het nummer van 5 mei j.l. wordt het april/meinummer van *Politiek en Cultuur* onder de loep genomen. Dit blad dat in het verleden door de toenmalige CPN werd uitgegeven en thans als 'onafhankelijk' orgaan vijf maal per jaar verschijnt, heeft een redactie waarin nog altijd alleen maar ex-CPNers zitten. De door „Kleintje Muurkrant” besproken aflevering is een zogenaamd themanummer. Het thema in kwestie heeft tot motto „De verlangens van een generatie; 25 jaar na mei '68”. Voor de beschouwingen rond dat thema heeft „Kleintje Muurkrant” geen goed woord over. In een fel en kritisch stukje wordt de vloer aangeveegd met al hetgeen de redacteuren van „Politiek en Cultuur” te berde brengen. Daarbij wordt in diverse opzichten de spijker op de kop geslagen.

„Kleintje Muurkrant” wijst erop, dat de verloren idealen worden betreurd, maar dat het bijzaak schijnt dat deze idealen vaak zijn omgezet in duurbetaalde banen. Ook komt niet aan de orde, merkt „Kleintje Muurkrant” op, dat de CPN een rol heeft gespeeld bij het onderdrukken van de aktiebewegingen aan het eind van de jaren '60. Paul de Groot wordt de Nederlandse equivalent van Stalin genoemd. Enzovoorts.

Aan de niet van bijtend sarcasme gespeende kritiek ontbreekt een nader onderzoek naar het wezenlijke karakter van de CPN. Het zuiver signalerende stukje bood daarvoor ook weinig plaats. „Kleintje Muurkrant” verwijt de redactie van „Politiek en Cultuur” volkomen terecht haar „onvermogen”. Dat niet nader geanalyseerde of beschreven onvermogen spruit voort uit de bolsjewistische ideologie van de CPN die geen enkel aanrakingspunt heeft (of had) met de werkelijkheid van het Westeuropese kapitalisme en de strijd van de Westeuropese arbeiders. „Kleintje Muurkrant” sloeg de spijker wel op de kop, maar dreef hem niet diep genoeg.

- * -